
Bitva o budoucnost národa

Bitva o budoucnost národa

6.2.2012 Profit Strana 22 Téma, autor: Jaromír Bartůněk

V Česku zuří bitva o budoucnost českého vysokého školství, tím i celého národa na desetiletí dopředu. Hází se melouny, chrastí se akademickými svobodami a prezidentskými výhrůzkami. Středobodem boju je jako už tradičně ministr školství Josef Dobeš, o jehož kompetenci pro řízení tohoto rezortu si dělá iluze stále méně lidí.

Na straně jedné jsou tři „stateční“: ministr školství Josef Dobeš, prezident Václav Klaus, jenž se opřel do akademiků a studentů ohrazujících se proti návrhům reformy vysokých škol, a rovněž premiér Petr Nečas, podle něhož je ohňostrojný protestů VŠ nemístný. Na straně druhé stojí obranný val: Univerzita Karlova, brněnské vysoké školy, akademické senáty, Rada vysokých škol, Česká konference rektorů, Akademie věd, ale i vládní TOP 09, a dokonce už i Dobešovi vlastní lidé.

Proti čemu vlastně akademici tak hlasitě protestují? Jak bylo předesláno, jde o věcné záměry zákonů: konkrétně o vysokých školách a finanční pomoci studentům. První upravuje fungování VŠ, druhý školné.

VŠ: Berou nám autonomii

Vysoké školy se podle věcného záměru zákona o vysokých školách, jak varuje akademická obec, stanou jakousi orwellovskou líhni zaměstnanců pro firmy, jejichž zástupci budou školy ovládat ve správních radách podobně jako lokální politici. Jmenování těchto takzvaných rad vysokých škol (nových řídicích orgánů na úkor okleštěných akademických senátů s menším zastoupením studentů) má být totiž ze třetiny svěřeno do rukou ministra bez jakýchkoli zákonných limitů. Výběr samotného rektora má být přitom rovněž svěřen této radě. Přitom rektor jmenuje druhou třetinu jejich členů. Zbytek nominuje akademický senát. „Takže se zvyšuje nebezpečí oligarchického ovládnutí vysokých škol a ztráty vnitřní plurality, kterou školám poskytly změny po roce 1989,“ zdůrazňuje několik posledních měsíců nejen Rada VŠ, jež sdružuje 260 zástupců veřejných, státních i soukromých vysokých škol.

A táže se: „A co autonomie? Ta, díky níž jsou po staletí vysoké školy zdrojem nových poznatků a impulzů pro společnost, a nesou významnou část její kulturní identity.“

Schází klíčové analýzy

Jasně je, že jakkoli ministr nemusí být odborníkem na slovo vzatým, šéf školství, co rozhoduje o budoucnosti národa, nemůže být pouhým politickým manažerem, míní akademici. A to i v souvislosti s druhým navrhovaným zákonem, šitým horkou jehlou na podzim, který upravuje zavedení školného na veřejných vysokých školách. Neboť záměr ministerstva zcela odporuje programovému prohlášení vlády.

Podle Rady VŠ i rektorů Dobešův návrh „nesnižuje bariéry vstupu do studia, naopak je zvyšuje penalizací za neúspěšné dokončení“. Půjčky na školné poskytované komerčními institucemi povedou prý k vysokému zadlužení budoucích absolventů i jejich domácností.

„Návrh sám je tak v rozporu s programovým prohlášením vlády, v němž se zavázala, že mimo jiné zavede účinný systém finanční pomoci studentům, opírající se o základní studijní granty pro všechny. O dodatečná sociální stipendia pro studenty z rodin s nízkými příjmy a handicapované,“ uvedla Rada VŠ.

S granty Dobeš nepočítá. Předsednictvo Rady VŠ jej i proto žádá, aby zajistil komplexní přepracování záměru zákona a takto přepracovaný návrh řádně projednal s reprezentací škol. Podle rady totiž v návrhu chybí i konečné výsledky klíčové studie dopadů zavedení školného na studenty objednané ministerstvem. Schází též exaktní analýza dopadů na státní rozpočet.

Rektor Univerzity Karlovy (UK) Václav Hampl soudí, že zákon o finanční pomoci studentů je jen „přesun peněz k finančním ústavům na úkor škol“, tedy o sanaci bank v době ekonomické krize. Za půjčky na školné by bankám ručil stát a platil by za studenty úroky v průběhu studia, což by při statisících lidí byly miliardy. Posluchače VŠ nadto zákon sváže se soukromými finančními ústavami, pokud si vezmou půjčku. Zavádí totiž povinnost, že student bude muset mít účet u jediné banky po dobu splácení, což může být klidně 20 let.

Akademici Dobeše také kritizují, že půjčku na školné budou absolventi splácet, jakmile jejich plat dosáhne dvojnásobku minimální mzdy. Tedy 16 tisíc korun, pokud by se školné platilo už dnes. To je o 7 500 korun nižší hranice, než s jakou počítalo programové prohlášení vlády. Absolventi měli podle něj začít školné splácet až po dosažení průměrného platu v zemi, který teď činí 24 tisíc korun.

Školné by mělo být až 10 tisíc za semestr. Jeho výběr by prý přišel státní kasu na 150 milionů ročně. Vyplývá to z materiálu, jímž ministerstvo vypořádalo připomínky. Jenže akademici, například rektor VŠE v Praze Richard Hindls, jsou toho názoru, že náklady na zavedení a fungování systému by byly v konečném důsledku v řádu miliard.

Porušení zákona

Rektoři rovněž kritizují Dobešův záměr zřídit novou instituci - Národní akreditační agenturu. „Její vznik by jistě znamenal nárok na státní rozpočet, přitom ve srovnání se stávající Akreditační komisí nevidíme prokazatelný obsahový přínos,“ stojí ve stanovisku konference rektorů. Té se nelíbí ani zřízení funkčních míst profesorů a docentů vázaných na konkrétní vysoké školy. Akademická obec Dobešovi ale především vytýká, že porušil zákon, když předložil návrhy do legislativního procesu bez jejich projednání s reprezentací vysokých škol.

Na přípravu reformy mělo ministerstvo původně 91 milionů korun. Dobeš tvrdil, že náklady seškrtať na polovinu. Akademici soudí, že původní částka už byla dávno utracena. Audit Evropské komise též odhalil, že školství čerpá eurodotace pochybným způsobem. Že přeplácí „odborníky“ připravující právě vysokoškolskou reformu. Měsíčně si přišli v průměru na 114 471 korun.

Rada VŠ upozornila, že za stránku a půl konečného textu věcného záměru zákona, který školné na veřejných vysokých školách zavádí, utratil ministr 46,5 milionu korun. Černou tečkou za tímto výčtem je hrozba, že kvůli Dobešovým problémům s čerpáním evropských peněz Brusel Česku finance na přípravu reformy již utracené z rozpočtu vůbec neproplatí.

„1968, 1989 a 2012“

Proti ministerským zákonům a způsobu jejich projednávání stojí akademická obec nebývale sjednocena. V polistopadové historii jde o nejsilnější protest českého vysokého školství proti vládní politice. Padají slova o stávkách, demonstracích a totalitních Dobešových praktikách. Akademický senát Univerzity Karlovy uvedl, že „napětí ve společnosti vyvolávají ti, kdo dychtivě a bezostyšně prosazují nepromyšlené pseudoreformy. Nikoli ti, kdo vnímají nebezpečí z toho vyplývající“. „Pozvat představitele samosprávné akademické obce, k podání vysvětlení“ na ministerstvo velice nepříjemně zavání totalitními manýrami,“ zdůraznili akademici poté, co si Dobeš pozval prostřednictvím svého tiskového odboru rektora Univerzity Karlovy Václava Hampla na kobereček k podání vysvětlení, proč „podněcuje k sociálním nepokojům“.

Dobeš tak reagoval na setkání akademické obce UK v Collegiu Maximu, největší posluchárně univerzity. To se odehrálo 19. ledna. „Naposledy byla posluchárna takto zaplněna v listopadu 1989, kdy se tu formovalo pojetí akademických svobod, které jsou teď návrhem zákona o vysokých školách v ohrožení,“ prohlásil proděkan právnické fakulty Jan Kuklík. Podle něj navrhované záměry zákonů nedělají „dobré jméno legislativě a právu“.

Po skončení jednání vyrazily stovky lidí na protestní pochod k sídlu vlády. V čele průvodu nesli účastníci transparenty s heslem „Vzdělání není byznys!“ a další s letopočty 1968, 1989 a 2012. Vidět byl i nápis „Za svobodu vysokých škol“. Studenti zabrousili i do vzdálené historie s transparenty „Přijedou blaničtí rytíři?“ nebo „Hrr na ně!“, jenž byl doplněn červeným kalichem a skutečným cepem. „Že padaly melouny? Mně řekli, že to jsou kroupy,“ vysmíval se Dobeš o den později v televizi Prima Show Jana Krause. Studenti tehdy vyhodili z okna 90 melounů (tolik milionů korun, jak bylo uvedeno, kritizovaná reforma VŠ stála). „Když jsem nastoupil do rezortu, všichni tleskali, že chci dělat reformy. Ale když jsem s tím začal, tak mi říkali, že jsem se zbláznil,“ uvedl rovněž ministr.

Nantl mizí a Hanka překvapivě obrátil

Kritika Dobeše kvůli reformě ale přichází už i z vlastních řad. Po odporu nejstarší české univerzity ministra opouští právník a ředitel odboru Jiří Nantl, odpovídající za přípravu reformy vysokých škol. Předseda Dobešovy Rady pro reformu vysokoškolského vzdělávání Rudolf Haňka naprosto překvapivě sdělil, že některé části zákona týkající se školného s nimi ministr vůbec nekonzultoval. Proto Dobešovi navrhuje, aby předlohu vrátil k přepracování. Na Haňku se Dobeš jako na autoritu přitom odvolává nejčastěji, když obhajuje své záměry v rezortu.

Profesor práva cardiffské univerzity Jiří Příbáň zase vybídl ministra, aby odstoupil z funkce, protože dělá pouze ostudu. „Je mi líto rektora Hampla i ministerského předsedy Nečase, že s ním musí spolupracovat,“ sdělil v ČT Příbáň. „Je to falešná hra,“ míní prezident

Dobeš, spoléhající se na podporu Klause, je neústupný. Prezident ministra po bouři protestů podpořil. Podle Klause, který též Dobeše před časem označil za nejlepšího polistopadového ministra školství, je hra o „akademickou svobodu falešná“ a aktéři by se měli rozhodnout, oč jim ve skutečnosti běží. „Chtěl bych říci, že jsem velmi pobouřen tím, co si akademický svět v tuto chvíli dovoluje,“ uvedl pro ČRo prezident. Podle něho bojují akademici současně na více protichůdných frontách. Jednak za uchování údajných akademických svobod a zároveň proti školnému.

Klaus potřebu přijetí zákonů obhajoval slovy: „O tom, že se naše vysoké školství nenachází v dobrém stavu, že neprodukuje ani kvalitní vzdělávání ani vědu, se nemusíme přesvědčovat. Každý ví, že školy usilují primárně o extenzi počtu studentů a o extenzi vědeckých a pedagogických titulů u svých učitelů, o tom si štěbetají vrabci na střeše. Neboli reforma je nezbytná.“ Pro ilustraci uveďme, že v roce 2002 činil počet studentů VŠ 203 tisíc. Nyní jich je 408 tisíc. V roce 2003 bylo v Česku 34 soukromých vysokých škol, dnes jich je 46. Veřejných je 26, státní jsou dvě.

Prezident míní, že „pokud vysoké školy touží po naprosté nezávislosti na státu, pak by samozřejmě musely chtít i nezávislost na penězích daňových poplatníků, to je elementární aritmetika“. Podle Klause „se pohybuje ve světě

veřejného školství, které platí stát, respektive daňoví poplatníci, a proto také stát musí mít právo, aby o něm rozhodoval či spolurozhodoval“.

„Neexistuje paragrafové znení“

Klaus uvítal, že se k reformě a její potřebě vyjádřil i premiér Petr Nečas. Ten protesty označil za nepřiměřené. „V tuto chvíli startovat ohňostroj protestů je neadekvátní. Neexistuje dokonce ani paragrafové znění příslušných zákonů, jedná se o věcný záměr, navíc dokonce ani neprojednaný vládou,“ sdělil Nečas. Dodal, že změnu systému vnímá jako důležitou a nezbytnou.

Nečas ministra podpořil naposledy začátkem ledna, když byl Dobeš kritizován bruselskými auditory za neprůhledné čerpání evropských dotací. Naopak TOP 09 žádá Dobešův okamžitý odchod. „Ministerstvo školství jde do pekel,“ řekl šéf poslaneckého klubu TOP 09 a Starostů a nezávislých Petr Gazdík. Rektor UK Václav Hampl označil prezidentovu kritiku za nepochopení postoje vysokých škol. „Nechce se mi věřit, že některé části svého vyjádření pan prezident takto vyslovil,“ uvedl Hampl v rádiu Impuls. Pro rektora jsou paušální tvrzení „naprosto nepochopitelná“. Návrhy zákonů jsou podle UK nepřijatelné, zlikvidují vysoké školy a ohrožují budoucnost Česka. Dobešovo setkání s šéfy akademických senátů, jež se uskutečnilo předminulý týden, skončilo krachem. Vzápětí ministr slíbil rektorům, že s nimi bude o reformě ještě jednat.

Dobeš chce jednat, ale nechce nic měnit

„Jestli je tu něco, co v drtivé většině rektorům vadí, dělá problémy či v čem vidí rizika v budoucím paragrafovém znění, tak někdy začátkem února se o tom budeme bavit,“ řekl po jednání s rektory Dobeš s tím, že na školné se ale nedostalo. Se zástupci vysokých škol hodlá prodiskutovat návrhy, které vyplynou ze zasedání Legislativní rady vlády, jež se reformou bude zabývat. Za nezbytné považuje Dobeš to, aby všichni rektori měli aktuální verzi připravované legislativy. Ministr upozornil, že větší část původních připomínek byla už do poslední verze zapracována.

„Rektori reformy neodmítají, ale chtějí zákon umožňující vysokým školám práci ve prospěch vzdělání a výzkumu,“ řekl pak místopředseda České konference rektorů Vladimír Večerek. Dobešův vstřícný postoj k budoucím setkáním ale podle rektorů není zárukou, jak návrhy dopadnou. Akademici stále tvrdí, že Dobeš nezohlednil jejich 11 zásadních připomínek.

Syn expremiéra v čele kritiku

Jistou perličkou je, že šéfem nově zvolené Rady vysokých škol, jež dál požaduje stažení a přepracování obou chystaných zákonů, se stal Jakub Fischer, syn expremiéra Jana Fischera. Fischer junior přitom odborně zaštiťoval vysokoškolskou reformu v době otcovy úřednické vlády za tehdejší ministryně školství Miroslavy Kopicové. „Považuji teď za klíčové si sednout zpátky k jednacímu stolu a i v rámci Rady vysokých škol si rozdělit, které připomínky považujeme za závažné a které za méně závažné,“ říká Fischer v rozhovoru pro PROFIT (celý rozhovor si přečtete na straně 28).

Hlavní problém současné krize ale netkví ani tak v návrzích zákonů, ale v historickém omylu, kdy stát vnutil školám masifikaci. „Vzpomeňme, jak jsme se museli stydět, že zaostáváme pomalu za kdekým, když máme tak málo vysokoškolských studentů a absolventů. A tak se nabíralo hlava nehlava, protože šlo taky o přežití,“ konstatoval prorektor UK Stanislav Štech. Neregulované otevření dveří většinově nekvalitním soukromým školám vedlo podle něj k inflaci titulů, poklesu kvality a postupnému upevnění názoru, že vzdělání si lze koupit. „Na závěr následovalo razantní puštění žilou. Snížení veřejných výdajů do vysokého školství nás dostalo na jednu z nejnižších příček mezi zeměmi OECD,“ dodává prorektor.

Systém samozřejmě problémy má. Vůbec to ale nedokazuje, že vznikly jako prostý součet jednotlivých selhávajících škol, nebo dokonce jedinců. A ani to, že lékem na problémy je úplně všem nařídít léčbu novým veřejným řízením škol a směřováním k fungování univerzity jako firmy.